

Psihologa profesionālās darbības jomu apraksts*

Izglītības un skolu psiholoģija

Izglītības un skolu psihologu darbs ir vērsts uz mācību un audzināšanas procesa, emocionālo, kognitīvo, uzvedības vai saskarsmes grūtību mazināšanu, kā arī pozitīvas pašizaugsmes veicināšanu bērniem, jauniešiem un citiem izglītojamajiem. Izglītības psihologi palīdz risināt izglītojamo mācīšanās grūtības, sociālās un emocionāla rakstura problēmas. Lai risinātu minētās problēmas, izglītības psihologi sadarbojas ar izglītojamo vecākiem, citiem likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem speciālistiem, kuri iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā.

Darbības veidi/virzieni – psiholoģiskā izpēte (novērtēšana) individuāli un grupā, atzinumu par psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) sagatavošana, sadarbības pārskatu sagatavošana; rekomendāciju izstrāde; konsultēšana individuāli vai grupās saistībā ar bērna / jaunieša problēmas risināšanu un preventīvo un izglītojošo pasākumu vadīšana; sadarbība ar citiem izglītības vides speciālistiem atbalsta komandas darbā, bērnu / jauniešu konsultēšana mācību un audzināšanas jautājumos.

Izglītības un skolu psihologi veic izglītojamo individuālo psiholoģisko izpēti (novērtēšanu). Visbiežāk tā tiek veikta gadījumos, kad izglītojamajam vērojamas mācību grūtības, uzvedības vai emocionāla rakstura problēmas, kas izglītojamajam rada grūtības mācību procesā un mācību vidē. Nepieciešamības gadījumā veic psiholoģiskā klimata izpēti (novērtēšanu) izglītojamo klasē vai grupā.

Ja izglītojamais tiek konsultēts valsts vai pašvaldības pedagoģiski – medicīniskajā komisijā, izglītojamajam ir nepieciešami atbalsta pasākumi mācību procesā un valsts pārbaudes darbos, vai citos nepieciešamības gadījumos izglītības psihologs sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem.

Izglītības psihologs veic psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, ja psiholoģisko izpēti ierosinājuši veikt izglītojamā vecāki, izglītojamā likumiskie pārstāvji vai pats izglītojamais, ja viņš ir pilngadīgs. Gadījumā, ja nepilngadīga izglītojamā psiholoģisko izpēti ierosina veikt pedagogi vai speciālisti, kas iesaistīti izglītojamā problēmas risināšanā, izglītības psihologs psiholoģisko izpēti (novērtēšanu) veic un sniedz atzinumu par psiholoģiskās izpētes (novērtēšanas) rezultātiem, saņemot izglītojamā vecāka vai cita likumiskā pārstāvja atļauju.

Ja psiholoģiskās izpētes rezultātus lūdz iesniegt tiesībsargājošās institūcijas, Izglītības psihologs sniedz psihologa atzinumu, tajos gadījumos, kad atbilstoši savai kompetencei ir veicis psiholoģisko izpēti (novērtēšanu).

Izglītības psihologs individuāli konsultē izglītojamos, viņu vecākus vai citus likumiskos pārstāvjus, pedagogus, citus speciālistus par problēmām, kas saistītas vai var radīt izglītojamajam grūtības mācību un audzināšanas procesā, sekmīgā mācību vielas apgūvē, saskarsmē ar vienaudžiem, pedagogiem, citiem izglītības iestādes darbiniekiem, izglītojamā vecākiem un citos gadījumos, kuros konkrētā izglītības psihologa kompetence ir atbilstoša, lai sniegtu konsultācijas. Nepilngadīgus izglītojamos līdz 14 gadu vecumam, izņemot pirmreizējo konsultāciju, ja

izglītojamais pats vērsies pie psihologa, izglītības psihologs konsultē tikai ar izglītojamā vecāka vai likumiskā pārstāvja atļauju (Psihologu likuma 18.pants).

Gadījumos, kas saistīti ar problēmu risināšanu mācību vidē vai saistībā ar mācību procesu un krīzes situācijās, izglītības psihologs konsultē vienaudžu grupas tikai ar katra izglītojamā vecāka vai likumiskā pārstāvja atļauju, izņemot krīzes situācijās.

Izglītības psihologi sniedz ieteikumus individuālo atbalsta pasākumu plānu izveidē, sadarbībā ar citiem izglītības iestādē strādājošiem speciālistiem, konsultēšanas procesā pedagogiem, izglītojamo vecākiem, izglītojamajiem, izglītojamo grupām.

Izglītības psihologi sniedz atbalstu izglītojamajiem, izglītojamo vecākiem vai citiem likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem mācību un audzināšanas procesā, uzvedības un emocionāla rakstura problēmās mācību vidē un krīzes situācijās.

Ņemot vērā, ka izglītības iestādēs strādājošie psihologi ir pedagoģiskie darbinieki, viņi var vadīt preventīva un izglītojoša satura nodarbības un pasākumus izglītojamajiem, viņu vecākiem vai likumiskajiem pārstāvjiem, pedagogiem un citiem izglītības iestādes darbiniekiem.

Izglītības un skolu psihologu **klienti** ir izglītojamie, izglītojamo vecāki un likumiskie pārstāvji, izglītības iestāžu pedagogi un citi izglītības iestādes darbinieki.

Izglītības psihologi var būt **nodarbināti** izglītības iestādēs, valsts un pašvaldību iestādēs, piemēram, izglītības iestāžu atbalsta centros, pedagoģiski-medicīniskajās komisijās u.tml. Izglītības psihologi var strādāt arī privātpraksēs.

Savu darba pienākumu veikšanai izglītības psihologiem ir visciešākā **sadarbība** ar izglītojamo vecākiem, citiem izglītības iestādes speciālistiem – pedagogiem, logopēdiem, speciālajiem pedagogiem, sociālajiem pedagogiem un izglītības iestādes administrāciju, kā arī pašvaldības speciālistiem.

Darba un organizāciju psiholoģija

Darba un organizāciju jomā strādājošie psihologi izmanto psihologu darba principus un zinātniski pamatotas psiholoģiskās izpētes metodes organizācijās, darba vidē un darba vietās, lai uzlabotu produktivitāti, veselību, drošību, psiholoģisko labklājību, savstarpējās attiecības un darba dzīves kvalitāti. Darba un organizāciju psihologi nodarbojas ar indivīdu emocionālo un izziņas procesu, prasmju un kompetenču, indivīdu un grupu uzvedības izpēti darba vidē, kā arī iegūto zināšanu praktisku izmantošanu tajā.

Darba un organizāciju psihologi izmanto psiholoģiskās izpētes metodes indivīdu, grupu un organizāciju izpētei un novērtēšanai, konsultē un sniedz psiholoģisko palīdzību vienā vai vairākos no zemāk minētajiem **virzieniem**:

1) organizāciju darba vides analīze un darbinieku optimāla funkcionēšana konkrētā darba vidē: amatu un darba vietu plānošana no efektīva iekārtu un resursu izmantošanas viedokļa, psihosociālās, tehnoloģiskās un fiziskās vides analīze darba vietā, stresa un izdegšanas risku analīze un novēršana, profesionālās deformācijas un darba un privātās dzīves līdzsvara jautājumu risināšana u.tml.;

- 2) atbalsta sniegšana profesionālās pašnoteikšanās procesā – indivīdu profesijas izvēles un karjeras veicināšana, pamatojoties uz profesionāli nozīmīgu iezīmju, potenciāla, interešu un motivācijas analīzi no indivīda un organizācijas skatījumiem;
- 3) veselības veicināšanas preventīvo un profilaktisko pasākumu īstenošana ar mērķi uzlabot darba drošību un darbinieku efektivitāti;
- 4) darbinieku individuālā, grupu un kolektīvu darba snieguma uzlabošana – profesionālas atlases un atestācijas procedūru izstrāde, kandidātu novērtēšana atlases procesā, darbinieku un vadītāju potenciāla, prasmju un kompetenču novērtēšana, indivīdu un grupu mijiedarbības un motivācijas analīze un uzlabošana; darbinieku iesaistes veicināšana, mācību un attīstības programmu izstrāde un vadīšana, karjeras vadība un pēctecības plānošana u.tml.;
- 5) organizāciju attīstības veicināšana – organizācijas kultūras izpēte un attīstīšana, organizāciju pārmaiņu plānošana un vadīšana, dažādības vadīšana organizācijās, organizācijas dizaina (struktūra, procesi u.tml.) analīze un pilnveidošana, personāla funkciju un kompetenču audita veikšana u.tml.

Lai gan nav iespējams precīzi noteikt skaidras robežas starp apakšspecializācijām darba un organizāciju psiholoģijā, tomēr prakse rāda, ka psihologi ar specializāciju darba psiholoģijā, biežāk strādā pirmajos trīs virzienos.

Darba un organizāciju profesionālās darbības jomā praktizējošie psihologi **strādā** valsts, pašvaldību, nevalstiskās un privātās organizācijās, risinot savā kompetencē esošos jautājumus konkrēto organizāciju – darba devēju vajadzībām; konsultāciju uzņēmumos un/vai privātpraksē, sniedzot darba un organizāciju psihologu pakalpojumus dažādām organizācijām un/vai privātpersonām; pētniecības iestādēs, veicot darba un organizāciju psiholoģijas pētījumus un sniedzot konsultācijas par veikto pētījumu rezultātiem un īstenojamiem uzlabojumiem pēc organizāciju pasūtījuma.

Ņemot vērā ikdienas darba specifiku un citu radniecīgu pienākumu īpatsvaru, organizāciju jomā strādājošie psihologi visbiežāk tiek nodarbināti vai nu kā personāla vadības funkcijas veicošie uzņēmumu darbinieki tādos amatos kā personāla vadības speciālisti vai vadītāji, mācību, novērtēšanas un attīstības speciālisti, atlases projektu vadītāji, personāla konsultanti, personāla vadību biznesa partneri u.c., vai arī kā ārējie konsultanti, kas piedāvā organizācijām ar personāla vadību, darbinieku attīstību vai organizāciju attīstību saistītus risinājumus – pētījumus, konsultācijas, mācību un attīstības risinājumus u.tml.

Darba un organizāciju psihologu **klienti** ir fiziskas personas, piemēram, atsevišķi organizāciju darbinieki (organizāciju vadītāji, personāla vadības speciālisti, jebkurš cits no organizācijas darbiniekiem), gan arī fizisku personu grupas vai komandas un darba kolektīvi.

Organizāciju vidē darba un organizāciju psihologi cieši **sadarbojas** ar organizāciju vadītājiem (organizācijas vadītājs un struktūrvienību vai grupu vadītāji), personāla vadības un mācību speciālistiem, darba aizsardzības speciālistiem, ergonomikas speciālistiem, juristiem, kvalitātes vadības speciālistiem.

Klīniskā un veselības psiholoģija

Klīnisko un veselības psihologu klienti (gan bērni, gan pieaugušie), var būt personas ar dažādām garīgās un fiziskās veselības problēmām, tai skaitā arī psiholoģiska rakstura grūtībām, kuras nepieciešams mazināt vai novērtēt, gan akūtas (krīzes), gan hroniskās situācijās.

Klīniskie un veselības psihologi, pamatojoties uz pierādījumiem balstītu praksi, strādājot patstāvīgi vai multiprofesionālā komandā, identificē un nosaka klientu psihi funkcionēšanas īpatnības vai esošās novirzes; prognozē un mazīna psiholoģiska rakstura problēmas, lai veicinātu klienta labklājību un izaugsmi dažādos dzīves posmos, sekmētu indivīda, grupas, kopienas un sabiedrības fiziskās un psihiskas veselības saglabāšanu, slimību profilaksi un ārstēšanu, kā arī, lai identificētu faktorus, kas sekmē veselību, gan arī tos, kas ir saistīti ar slimību cēloņiem un reakciju uz slimību, slimības uztveri, uzvedību slimības laikā. Šajā profesionālās darbības jomā praktizējošie psihologi pievēršas plaša spektra psihiskās un fiziskās veselības problēmām, klienta psiholoģiskajām grūtībām, tai skaitā psiholoģisko riska faktoru un aizsargājošo resursu identificēšanai un to izmantošana problēmas mazināšanai.

Klīnisko un veselības psihologu galvenie profesionālās darbības **veidi/virzieni** ir:

- 1) Psiholoģiskās izpētes veikšana, izmantojot zinātniski pamatotas psiholoģiskās izpētes metodes (intervēšana, novērošana, aptaujas, testēšana u.c.) indivīda kognitīvo, emocionālo, sociālo un uzvedības problēmu un resursu identificēšanai un izpratnei, kā arī personības individuālo īpašību noteikšanai
 - Psiholoģiskās izpētes atzinuma sagatavošana pēc pieprasījuma, aprakstot un analizējot izpētes rezultātus un sniedzot ieteikumus, kā mazināt un risināt identificētās problēmas;
 - Atgriezeniskās saites sniegšana par psiholoģiskās izpētes rezultātiem un apkopotajiem ieteikumiem.
- 2) Piedalīšanās multidisciplinārā/multiprofesionālā komandas darbā, lai pārrunātu izpētes rezultātus, ieteikumus un kopīgi izstrādātu rīcības programmu, lai palīdzētu klientiem pārvarēt/mazināt problēmas, kas saistītas ar slimību vai citām psiholoģiskām grūtībām;
- 3) Psiholoģiskā konsultēšana bērniem, bērnu vecākiem, citiem pieaugušajiem ar mērķi: rast risinājumus identificētajām problēmām; psiholoģiskā atbalsta sniegšana, lai uzlabotu personības emocionālo stabilitāti un veicinātu adaptācijas spējas kopumā, izmantojot dažādas psiholoģiskās konsultēšanas un atbalsta terapijas metodes (īpaši to psihologu praksē, kuri strādā ar hroniski vai nedziedināmi slimiem bērniem vai pieaugušajiem un viņu tuviniekiem);
- 4) Klienta ģimenes un klienta problēmsituācijas risināšanā iesaistīto citu speciālistu konsultēšana (klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošie psihologi sadarbojas ar dažādu specializāciju ārstiem, sociāliem darbiniekiem, sociāliem pedagogiem, pedagogiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, juristiem un policistiem u.c. atbilstoši videi, kurā strādā);

- 5) Krīzes intervence, kad nepieciešams novērst īslaicīgās un potenciāli ilglaicīgās traumas sekas;
- 6) No vardarbības cietušo bērnu un pieaugušo ilglaicīga rehabilitācija, kas ietver vardarbības pazīmju atklāšanu un vardarbības seku mazināšanu pašam cietušajam un visai ģimenes sistēmai, kā arī atkārtotas vardarbības risku mazināšanu, iekļaujot darbu arī ar vardarbības veicēju. Psihologs var būt par uzticības personu īpaši aizsargājamam cietušajam un sniegt atbalstu

Papildus minētajiem profesionālās darbības virzieniem klīniskā un veselības psihologa profesionālā darbība var būt saistīta arī ar šādiem darba pienākumiem:

- 1) Psihoizglītojošais darbs ar bērniem, pieaugušajiem, kā arī psiholoģijas un citu nozaru speciālistiem;
- 2) Prevencijas programmu veidošana, plašākās sabiedrības informēšana un darbs valsts institūcijās, veidojot psihiskās veselības politiku kopumā.

Klīniskās un veselības psiholoģijas profesionālās darbības jomā praktizējošie psihologi **strādā** ārstniecības un rehabilitācijas iestādēs, tai skaitā krīzes centros, specializētajās izglītības iestādēs, ieslodzījuma vietās, glābšanas dienestos, bērnu tiesību aizsardzības iestādēs, pašvaldības iestādēs, piemēram, Bāriņtiesās, sociālos dienestos, kā arī komisijās pie valsts iestādēm, piemēram, Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisijā, un pašvaldību iestādēm, piemēram, pedagoģiski medicīniskā komisijā. Klīniskie un veselības psihologi var būt nodarbināti arī privātā praksē. Visbiežāk psihologa pakalpojumu **pasūtītājs** atkarībā no darbības vides, var būt ārsts, ārstniecības, sociālā dienesta vai tiesībsargājošās iestādes vadītājs, bērna vecāks, pedagogs vai arī pieaugušais klients.

Klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošo **klienti** ir fiziskas personas (bērni un pieaugušie) ar dažādām psihiskās un fiziskās veselības problēmām vai jautājumiem, dažādām psiholoģiskām grūtībām, tai skaitā indivīdi, kas pārdzīvo psiholoģiska rakstura grūtības saslimšanu gadījumos, kā arī krīzes vai traumatiskas pieredzes situācijās.

Klīniskās un veselības psiholoģijas jomā strādājošie psihologi piedalās multidisciplinārās/multiprofesionālās komandās un **sadarbojas** ar dažādu specializāciju ārstiem, sociāliem darbiniekiem, sociāliem pedagogiem, pedagogiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, juristiem un policistiem u.c. atbilstoši videi, kurā strādā.

Juridiskā psiholoģija

Juridiskā psiholoģija pēta indivīda vai grupas psiholoģiskās darbības īpatnības un likumsakarības jomās, kurā ar tiesībām tiek regulētas attiecības – tiesiskā regulējuma jomā un juridiskās darbības jomā. Juridiskā psihologa uzdevums ir nodrošināt tiesībsargājošās institūcijas un juridiskajā procesā iesaistītās personas ar zinātniski pamatotu, objektīvu, vispusīgu un mērķtiecīgu psiholoģisko jautājumu izpratni un risināšanu, pārzinot juridiskā procesa kārtību, juridisko terminoloģiju un psihologa darbības tiesiskās sekas.

Galvenie **profesionālās darbības virzieni/veidi** ir psiholoģiskā izpēte, psiholoģiska riska faktoru novērtēšana sabiedrības vai indivīda apdraudējuma gadījumos, psiholoģiskā konsultēšana individuāli un grupā (piemēram, uzvedības korekcijas gadījumos), psiholoģiskās palīdzības sniegšana individuāli un grupā (piemēram: kritisko incidentu stresa menedžments tiesībsargājošo iestāžu amatpersonām), līdzdalība izmeklēšanas darbā (piemēram: procesuālās darbībās – nopratināšana ar psihologa starpniecību, nopratināšana psihologa klātbūtnē, piedalīšanās cietušo, aizdomās turēto un liecinieku nopratināšanā) un tiesas procesā, kā arī atbalsta sniegšana tiesībsargājošām iestādēm sabiedriskās drošības un kārtības nodrošināšanā (piemēram: krīzes pārrunu vešana, piemēram, ar ķīlnieku sagrābējiem, teroristiem, suicidālām personām) un noziedzības novēršanā.

Pēc papildus mācībām un tiesu eksperta sertifikāta saņemšanas var veikt tiesu psiholoģiskās ekspertīzes.

Juridiskais psihologs profesionālo darbību veic **vidē**, kas nodarbojas ar tiesiskā regulējuma nodrošināšanu sabiedrībā: policijā, prokuratūrā, tiesā, bāriņtiesā, tiesu ekspertīžu iestādē, ieslodzījuma vietā, probācijas dienestā, pētniecības iestādē, privātpraksē, u.c. iestādēs, **sadarbojoties** ar citiem profesionāļiem, kas iesaistīti tiesiskā regulējuma nodrošināšanā: policistiem, prokuroriem, tiesnešiem, bāriņtiesu locekļiem, advokātiem, ieslodzījuma vietu un probācijas dienesta darbiniekiem un citiem šīs jomas profesionāļiem.

Juridiskā psihologa **klienti** ir cilvēki vai cilvēku grupas tiesiskā regulējuma procesa ietvaros (aizdomās turētas, apsūdzētas, apcietinātas un notiesātas personas, liecinieki, cietušie, personas, kuras savstarpējas domstarpības risina juridiskā ceļā, profesionāļi, kas darbojas juridiskajā jomā) un viņu tuvinieki. **Pasūtītāji** ir tiesībsargājošās institūcijas un citas institūcijas, kas iesaistītas tiesiskā regulējuma nodrošināšanā vai sniedz pakalpojumus juridisku jautājumu risināšanā iesaistītajām personām.

Konsultatīvā psiholoģija

Konsultatīvā psiholoģija ir psiholoģijas profesionālās darbības joma, kuru raksturo (konsultatīvais) darbs ar labi funkcionējošiem klientiem, kuriem nav izteiktas psiholoģiskās problēmas un garīgās veselības problēmas vai saslimšanas. Bieži vien šie klienti griežas ar personības pašizpratnes un izaugsmes problēmām.

Konsultatīvajā psiholoģijā strādā ar emocionālām un sociālām grūtībām, kas saistītas ar dažādām ikdienas dzīves situācijām, darbu, mācībām skolā / studijām augstskolā un fizisko veselību, savstarpējām attiecībām ar citiem cilvēkiem, ar ko cilvēki sastopas gan kā indivīdi, gan kā ģimenes locekļi, gan kā dažādu grupu un organizāciju pārstāvji dažādos savas dzīves posmos visās vecuma grupās. Tātad, tās var būt savstarpējo attiecību problēmas (pārī, ģimenē, grupā), kā arī sociālās adaptācijas grūtības dažādās dzīves situācijās. Konsultatīvās psiholoģijas darbs ir fokusēts/centrēts uz klienta labklājību un profilaksi nevis psihopatoloģiju.

Darbības virzieni. Konsultatīvais psihologs klientam (individuāli vai grupā) sniedz psiholoģisku palīdzību, tostarp kā risināt visdažādākās ikdienas problēmas, sniedzot atbalstu personiskajā, attiecību, darba, karjeras vai izglītības jautājumos, kā arī palīdz

pārvarēt situācijas, kas prasa jaunus resursus, veicinot personības attīstību, piemēram, tādās situācijās kā šķiršanās, zaudējumi, personības krīzes, karjeras izvēle, sarežģījumi attiecībās, starppaaudžu konflikti, atkarības problēmas, grūtības iekļauties kolektīvā / grupā, adaptācijas grūtības dzīves pārmaiņām u.c. Tas ir daudzlīmeņu darbs ar cilvēka jūtām, domām, uzvedību, aptverot viņa pieredzi, tagadni un nākotni, ar mērķi sniegt psiholoģisku informāciju, atbalstīt un palīdzēt klientam saprast viņa dzīves telpā notiekošo un sasniegt izvirzīto mērķi, pamatojoties uz apzinātu izvēli emocionālu vai ar savstarpējām attiecībām saistītu problēmu risināšanā, kā arī aktivizēt klienta resursus. Konsultatīvie psihologi sniedz psiholoģisku palīdzību cilvēkiem, kas pārdzīvo fiziskas, emocionālas problēmas, lai uzlabotu viņu labklājības izjūtu, samazināt distresa līmeni un atrisināt krīzes, veicinātu grupām uzlabot grupas dalībnieku personisko funkcionēšanu un starppersonu attiecības.

Konsultatīvie psihologi savas jomas un kompetences ietvaros veic aptverošu situācijas un klienta grūtību novērtēšanu (piemēram, distresa līmeni/komunikācijas grūtības uzsākot konsultēšanas procesu), psiholoģiski izglīto klientu, palīdz izstrādāt stratēģijas minēto grūtību pārvarēšanai, veicinot klienta attīstību un izaugsmi. Konsultatīvie psihologi neveic psiholoģisko izpēti un nesagatavo psihologa atzinumu par personas psiholoģisko izpēti (novērtēšanu).

Mērķa grupa. Konsultatīvo psihologu **klienti** var būt atsevišķi indivīdi, grupas (ieskaitot pārus un ģimenes).

Darba vide. Konsultatīvie psihologi Latvijā galvenokārt **strādā** privātpraksēs, valsts, pašvaldības vai nevalstiskās organizācijās konsultatīvajos dienestos, kas sniedz pakalpojumus atsevišķiem indivīdiem, ģimenēm, grupām, organizācijām. Konsultatīvo psihologu darba vide var būt slimnīcas, sociālais dienests, krīžu centri, nevalstiskās organizācijas, profesionālā atbalsta un orientācijas centri, rehabilitācijas centri.

Konsultatīvie psihologi savas kompetences robežās var sadarboties un sniegt konsultācijas ar izglītības iestāžu speciālistiem, juristiem, advokātiem, psihiatriem, neirologiem, ģimenes ārstiem, bērnu tiesību aizsardzības speciālistiem, sociāliem darbiniekiem, psihoterapeitiem, karjeras konsultantiem, psihologiem, kas strādā citās profesionālās darbības jomās.

Militārā psiholoģija

Militārā psiholoģija ir psihologu profesionālās darbības joma, kur, ņemot vērā aizsardzības nozares un militārā dienesta specifiku, kas saistīta ar darbību paaugstināta riska vidē un dažādiem ierobežojošajiem faktoriem, psiholoģijas teorijas un profesionālās darbības pamatprincipi tiek izmantoti militārā kontekstā. Militārās psiholoģijas ietvaros tiek pētīti militārās vides faktori, kas ietekmē karavīru profesionālo sniegumu.

Militārā psiholoģija ir starpdisciplināra, un tās pārstāvji savā praksē pielieto klīniskās un veselības, sociālās, darba un organizāciju, ģimenes un konsultatīvās psiholoģijas teorētiskos un praktiskos instrumentus.

Militāro psihologu pienākumos ietilpst:

- veikt psiholoģisko izpēti (personības, intelekta, kognitīvo spēju izpēti ar psiholoģisko testu, interviju un citu metožu palīdzību) karavīriem, profesionālā dienesta karavīru kandidātiem (tostarp atlases procesā studijām Nacionālajā aizsardzības akadēmijā), zemessargiem un civilajiem darbiniekiem;
- sniegt kompleksu psiholoģisko palīdzību karavīriem un viņu ģimenēm, tajā skaitā karavīriem starptautisko operāciju rajonos, kā arī zemessargiem;
- piedalīties karavīru rehabilitācijas un rekreācijas pasākumos; kritiskās situācijās psiholoģiskā palīdzība tiek sniegta arī civilajai sabiedrībai;
- veikt pasākumus, lai mazinātu karavīru un zemessargu psiholoģisko stresu un uzlabotu indivīdu psiholoģisko labklājību, veicinātu labvēlīga psiholoģiskā mikroklimata veidošanu;
- sniegt atbalstu Nacionālo bruņoto spēku efektivitātes uzlabošanā, attīstīt karavīru un zemessargu motivāciju, sniegt konsultācijas komandējošam sastāvam psiholoģijas jautājumos;
- izstrādāt, ieviest un vadīt specifiskas militārās apmācības programmas un psiholoģiskos treniņus militārajās vienībās; attīstīt un pielietot dažādus instrumentus un intervences, tostarp psihometriju un novērtēšanu, stresa vadību, organizatoriskās pārmaiņas un grupu saliedēšanu.

Militārie psihologi strādā ar militārās psiholoģijas darbības jomai atbilstošu klientu plaša spektra garīgās un fiziskās veselības problēmām, tostarp atkarībām, trauksmi, depresiju un attiecību problēmām ģimenē. Militārie psihologi ir speciāli sagatavoti palīdzēt risināt psiholoģiska un emocionāla rakstura problēmas ievainotajiem vai hronisku slimību gadījumos.

Klienti: Militārie psihologi nodrošina, un sniedz psiholoģisko palīdzību Aizsardzības ministrijas darbiniekiem un Nacionālo bruņoto spēku karavīriem un viņu ģimenes locekļiem, zemessargiem, militāro vienību civilajiem darbiniekiem. Psiholoģiskais atbalsts tiek sniegts gan individuāli, gan grupā, kā arī tiek veiktas pāru konsultācijas.

Nepieciešamības gadījumā savas kompetences ietvaros militārie psihologi sadarbojas ar citām valsts un pašvaldības institūcijām, kā arī ar psihologiem, kas strādā citās profesionālās darbības jomās.

Darba vietas: Militārie psihologi strādā Valsts aizsardzības un drošības nozarē, Aizsardzības ministrijas un Nacionālo bruņoto spēku apakšstruktūrās.

• Jomu aprakstā izmantoti Psihologu likuma komentāri, Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018